

สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2546
2003 AGRICULTURAL CENSUS

NSO
National Statistical Office
Thailand

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

ประเทศไทยมีการจัดทำสำมะโนการเกษตรมาแล้ว 4 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2493 ครั้งที่สองเมื่อ พ.ศ. 2506 ครั้งที่สามเมื่อ พ.ศ. 2521 และครั้งที่สี่เมื่อ พ.ศ. 2536 ทั้งนี้เพื่อให้มีข้อมูลสถิติเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรในระดับพื้นที่ย่อย (ระดับหมู่บ้าน) เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาด้านการเกษตรของท้องถิ่นและประเทศ และสามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย ติดตาม และประเมินผลโครงการพัฒนาทางการเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ที่แนะนำให้ทุกประเทศจัดทำสำมะโนการเกษตรทุก 10 ปี สำนักงานสถิติแห่งชาติซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสถิติ พ.ศ. 2508 ในการจัดทำโครงการสำมะโนทุกด้านจึงได้จัดทำสำมะโนการเกษตรครั้งที่ 5 ขึ้นในปี 2546

1.2 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการจัดทำสำมะโนการเกษตร มีดังนี้

- 1) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร ได้แก่ จำนวนผู้ถือครอง เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร การใช้ประโยชน์ในที่ถือครอง การถือครองที่ดิน เนื้อที่เพาะปลูกพืช เนื้อที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่น้ำจืด จำนวนปศุสัตว์ การใช้ปุ๋ย การใช้เครื่องจักรเครื่องมือเพื่อการเกษตร และกำลังแรงงานที่ใช้ในการเกษตร เป็นต้น
- 2) เพื่อให้ได้ข้อมูลดังกล่าวในระดับพื้นที่ย่อย (ระดับหมู่บ้าน) สำหรับใช้ประกอบการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นและประเทศต่อไป
- 3) เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำมาใช้เป็นกรอบในการเลือกตัวอย่าง สำหรับการสำรวจในรายละเอียดเกี่ยวกับการเกษตรต่อไป
- 4) เพื่อวัดการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา

1.3 ขอบข่าย

การทำการเกษตร หมายถึง การเพาะปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่น้ำจืด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขาย ดังต่อไปนี้

- 1) การเพาะปลูกพืช ได้แก่ ข้าว ยางพารา พืชยืนต้น/ไม้ผลและสวนป่า พืชไร่ พืชผัก/สมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ พืชเหี่ยวแห้งเลี้ยงสัตว์ การเพาะข้าวพันธุ์ไม้ การเพาะเห็ดและการเพาะเชื้อเห็ด (รวม การเพาะปลูกข้าวเพื่อบริโภค)
- 2) การเลี้ยงสัตว์ (รวมการเพาะพันธุ์สัตว์) ได้แก่
  - การเลี้ยงปศุสัตว์บางชนิด คือ วัว ควาย หมู แพะ แกะ กวาง ไก่ เป็ด นกกระจอกเทศ
  - การเลี้ยงสัตว์อื่น คือ จิ้งหรีด ผึ้ง ไก่ และครั่ง(รวม การเลี้ยงวัว/ควายเพื่อใช้งานเกษตร)
- 3) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่น้ำจืด (รวมการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ) ได้แก่ สัตว์น้ำจืดจำพวกปลา กุ้ง และสัตว์น้ำอื่น ๆ เช่น กบ ตะพาบน้ำ จระเข้ น้ำจืด และปลาสวยงาม เป็นต้น

(รวม สัตว์น้ำกร่อย ที่นำมาเลี้ยงในพื้นที่น้ำจืดด้วย เช่น กุ้ง กูลาดำ ปลากระพง เป็นี้ ต้น)

- ไม่รวม** 1) การทำการเกษตรเพื่อการศึกษา ทดลอง การแข่งขัน การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ
2) การบริการทางการเกษตร เช่น การรับจ้างไถด้วยรถแทรกเตอร์ รับจ้างขุดบ่อ รับจ้างฟักไข่
รับจ้างผสมพันธุ์สัตว์ เป็นต้น

1.4 คຸ້มรวม

สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2546 คຸ້มรวมผู้ถือครองทำการเกษตรทุกคนในทุกท้องที่ทั่วประเทศ ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล

1.5 คำนิยาม

1. ผู้ถือครองทำการเกษตร

หมายถึง บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ซึ่งควบคุม จัดการ และมีอำนาจตัดสินใจ เกี่ยวกับการทำการเกษตรในที่ถือครอง และเป็นผู้รับผิดชอบทั้งทางด้านเทคนิคและการเงิน

- 1) อาจดำเนินงานเอง หรือมอบให้ผู้จัดการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ดำเนินงานหรือดูแลแทนก็ได้
- 2) เป็นผู้ทำการเกษตรในวันที่ 1 พฤษภาคม 2546
- 3) เป็นเจ้าของที่ดินที่ใช้ทำการเกษตร เป็นผู้เช่า หรือทำการเกษตรในที่ดินของผู้อื่นหรือในที่สาธารณะ/ป่าสงวน โดยไม่คำนึงถึงว่าจะได้รับความยินยอมหรือถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่
- 4) มีที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรผืนเดียวหรือหลายผืน ที่ดินดังกล่าวอาจอยู่แห่งเดียวกัน หรืออยู่แยกกันในเขตท้องที่ใดก็ได้ แต่ที่ดินทุกผืนจะต้องอยู่ภายในเขตจังหวัดเดียวกัน ซึ่ง
  - (1) ที่ดินแต่ละผืนอาจจะใช้ทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน เพื่อการผลิตทางการเกษตรก็ได้
  - (2) ที่ดินแต่ละผืนอาจมีเนื้อที่เพียงเล็กน้อย เช่น คอกสัตว์ ที่เพาะเห็ด ที่เลี้ยงกล้วยไม้ หรือบ่อเลี้ยงปลาน้ำจืด เป็นต้น
- 5) การดำเนินงานต่อ อยู่ภายใต้ การบริหารหรือการจัดการอันเดียวกัน ซึ่งอาจดำเนินการโดยครัวเรือนเดียว หรือบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่อยู่ต่างครัวเรือนกัน/ครัวเรือนตั้งแต่ 2 ครัวเรือนขึ้นไป หรือบริษัท/ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือหน่วยงานของรัฐ หรือดำเนินงานในลักษณะอื่น ๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

2. เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร

หมายถึง เนื้อที่รวมของที่ดินทุกผืนภายในจังหวัดที่ผู้ถือครองถือครองอยู่และใช้ทำการเกษตร ซึ่งที่ดินดังกล่าวผู้ถือครองอาจเป็นเจ้าของ เช่า หรือทำปรีในที่สาธารณะ/ป่าสงวน/ที่ของผู้อื่น ก็ได้
ที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรผืนใด มีบริเวณลานในไร่ นา ยุงฉาง โรงเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ บ้าน และบริเวณบ้าน ป่า คั้นบ่อ ฯลฯ อยู่ด้วย ให้รวมเนื้อที่ดังกล่าวเข้าไปด้วย

รวม ที่ดินทั้งผืนที่เคยใช้ทำการเกษตร แต่พักทิ้งไว้ ไม่มีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่น้ำจืด ตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปแต่ไม่ถึง 5 ปี

ไม่รวม ที่ดินทั้งผืน ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) ให้ผู้อื่นเช่าหรือยอมให้ผู้อื่นทำประโยชน์โดยไม่คิดค่าเช่า
- 2) เคยใช้ทำการเกษตร แต่พักทิ้งตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป
- 3) เป็นที่ปลูกบ้าน สิ่งปลูกสร้าง และ ป่าขึ้นเองตามธรรมชาติ

3. การถือครองที่ดิน

หมายถึง สิทธิในการครอบครองหรือใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตรในลักษณะต่าง ๆ ของผู้ถือครอง อาจเป็นเนื้อที่ของตนเอง หรือเป็นเนื้อที่ไม่ใช่ของตนเอง เช่น เป็นเจ้าของ เช่า หรือถือครองที่ดินในลักษณะอื่น ซึ่งผู้ถือครองอาจจะถือครองที่ดินในลักษณะเดียว เช่น เป็นเจ้าของอย่างเดียว หรือเช่าอย่างเดียว หรืออาจจะถือครองที่ดินมากกว่าหนึ่งลักษณะ เช่น เป็นเจ้าของและเช่า หรือเช่าและถือครองในลักษณะอื่นรวมกัน เป็นต้น

การถือครองที่ดิน จำแนกตามลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

3.1 เนื้อที่ของตนเอง

1) เป็นเจ้าของ หมายถึง

ก. มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ดังต่อไปนี้

- (1) โฉนดที่ดิน โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง ตราจองที่ตราว่าได้ทำประโยชน์แล้ว
- (2) น.ส.2 น.ส.3 น.ส.3 ก. น.ส.5 ส.ค.1 น.ค ก.ส.น. ส.ป.ก. 4-01 ส.ท.ก.
- (3) ใบเสร็จเสียภาษีบำรุงท้องที่ (ภ.บ.ท.)

ข. เข้าครอบครองที่ดินเสมือนเป็นเจ้าของ ซึ่งได้แก่

- (1) ได้รับมรดกตกทอดแต่ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงชื่อตามกฎหมาย
- (2) เข้าครอบครองที่ดินของเอกชนที่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน (โฉนด) โดยสงบเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของโดยไม่เสียค่าเช่าและไม่ได้รับการขัดขวางใด ๆ ทั้งสิ้นเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไป
- (3) แย่งการครอบครองที่ดินของเอกชนที่ไม่มีโฉนดที่ดินด้วยเจตนายึดถือเพื่อตน โดยไม่ถูกฟ้องคดีเอาคืนการครอบครองภายใน 1 ปี

2) จำนองผู้อื่น

หมายถึง ที่ดินที่ผู้ถือครองนำไปจำนองกับผู้อื่นไว้แล้ว เพื่อเป็นการประกัน การชำระหนี้ แต่ยังคงมีสิทธิในที่ดินผืนนั้น และผู้ถือครองยังใช้ที่ดินผืนนั้นทำการเกษตรอยู่

3) ขายฝากผู้อื่น

หมายถึง ที่ดินที่ผู้ถือครองนำไปขายฝากผู้อื่นไว้แล้ว และยังคงมีสิทธิซื้อคืนภายหลังในระยะเวลาที่ตกลงกันไว้ และผู้ถือครองยังใช้ที่ดินผืนนั้นทำการเกษตรอยู่

3.2 เนื้อที่ไม่ใช่ของตนเอง

1) เช่า

หมายถึง ผู้ถือครองเช่าที่ดินจากผู้อื่นทำการเกษตร โดยไม่คำนึงถึงลักษณะการจ่ายค่าเช่า ซึ่งอาจจ่ายเป็นเงินสด หรือผลผลิต หรืออื่น ๆ ก็ได้

2) รับจ้าง

หมายถึง ที่ดินที่ผู้อื่นนำมาจ้างกับผู้ถือครองไว้ เพื่อเป็นการประกันการชำระหนี้ และผู้ถือครองใช้ที่ดินผืนนั้นทำการเกษตรของตนเอง

3) รับขายฝาก

หมายถึง ที่ดินที่ผู้อื่นนำมาขายฝากกับผู้ถือครองไว้ และยังคงมีสิทธิซื้อคืนภายหลังในระยะเวลาที่ตกลงกันได้ และผู้ถือครองใช้ที่ดินผืนนั้นทำการเกษตรของตนเอง

4) ได้ทำฟรี/ที่สาธารณะ/ที่ป่าสงวน/ที่ป่าเสื่อมโทรม

หมายถึง ที่ดินที่ผู้ถือครองเข้าไปทำการเกษตร โดยไม่มีกรรมสิทธิ์หรือไม่ได้จ่ายค่าเช่า เช่น ที่ดินในเขตป่าสงวน ที่สาธารณะ ที่ดินที่บุคคลอื่นอนุญาตให้ทำประโยชน์ได้โดยไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทน เป็นต้น

4. วันสำมะโน

หมายถึง วันที่ 1 พฤษภาคม 2546

